

Забобоны суть честь не Богу,
але Слонцу, Звездам, Луне и прочіим сотвореніям
данная, называется иначей балвохвалоство, то ест
тая честь, которая отдается балваном, а не Богу.
«Собрание припадков краткое», 1722 г.

Быццам вайсковая справа — каханне.
Авідый. «Навука каханья», I ст. н. э.

Вы, салдацікі мае, абучайцеся!
А пагонюць вас у чужу дальню старану,
Ідзе шабелькі звучаць, з плеч галовушкі ляцяць...
З рэкруцкай песні. «Белорусский сборник», 1885 г.

Вы адчуваеце таямніцу, і рэчы проста
пачынаюць здарацца самі сабой.
Дэвід Лінч. «Злавіць вялікую рыбіну», 2006 г.

Мне хорошо с тобой.
З песні гурта «Радость моя», 2012 г.

1

Як там з навукай кахання? Пакахаліся — сышліся. Не склеілася — разбегліся. Даўно наладжаны алгарытм, якому сёння не замінаюць ні царкоўныя настаўленні, ні феадальны гаспадарчы інтарэс. Аднак дагэтуль знаходзяцца людзі, якія незнарок трапляюць у пастку — пякучую пятлю моманту, калі ўзаемнасць з таго боку раптоўна абрываецца, а яны ў бессэнсоўным імпецце ўсё намагаюцца яе сашчапіць ці склеіць.

Гэта рыхтык пра Ягора. Сказаць, што ён успрыняў такі абрыў хваравіта, — усё адно што жартаўлівы матыў на дудачцы прасвістаць. Да часу расстання з каханай яны бавіліся разам амаль год. Суцэльная ўзаемнасць. Паравозік шчасця, кахання і пяшчоты, што адправіўся з сонечнага Рамонкава, узбіўся на прамяністую радыяльную каляіну, каб, як здавалася, не спыняцца ніколі. У рэчаіснасці такім Рамонкавам сталі старажытныя Юравічы. Там, на археалагічных раскопках, усё і пачалося.

Кіраваць раскопкамі Ягору Руткоўскаму было няпроста. Такі-сякі досвед ён меў, але ж і год ад году розніўся. Калі адны выпраўляліся ў той куток Гомельшчыны на покліч сэрца, то многіх іншых вялі жаданне добрых адзнак у залікоўках і магчымасць заслужыць лаяльнасць *не самага ліберальнага выкладчыка*. Існавала і трэцяя група, якая складалася з валанцёраў, падахвочаных абяцаннямі гучных адкрыццяў.

Звычайна адкрыцці не былі гучнымі. Але тады год расшчодрывіўся на вынятак: пад канец сезона ў адным з пластоў знайшлі істотны фрагмент ідала з біўня маманта. Знаходка

ўнікальная. І для Беларусі, і для ўсёй Усходняй Еўропы. Нябесныя апекуны айчыннай археалогіі падбалі на славу. Побочным эфектам іх дбаньняў, відаць, стала і асабістае адкрыццё адной з валанцёрак. На раскопкі яе проста за руку прывяла аднагрупніца — сяброўка па хімічным факультэце. «Потым будзеш, Марына, дзякаваць», — пераконвала сяброўка.

Марына Гваздовіч спачатку не ведала, за што яна мусіць складаць падзякі. Хлопцаў у археалагічным летніку назбіралася не пад яе густ. Кіраўнік здаваўся занадта самаўпэўненым і цвердалобым. Цешыла толькі надзея раскапаць сапраўды нешта адметнае. Думку пра кіраўніка яна з цягам часу перамяніла. Тое, што на першы погляд успрымалася як самаўпэўненасць, было азнакаю прафесійнага стаўлення да справы. Цвердалобасць жа была ўсяго толькі маскай, якую змушана напінаў на сябе педагог, каб не згубіць кантроль над, як ён сам казаў, *чамярвой учарашніх школьнікаў*. І калі раптам праз мур адпрэчвання валанцёрка лавіла ў словах Ягора Сяргеевіча цікавы досціп ці небанальныя развагі як пра археалогію з гісторыяй, так і пра само жыццё, ёй займала дыханне, быццам ад моцнага павеву ветру. Яна не палохалася. Адчувала, што вецер вабіць яе не ў пагібельную прорву, а на парог новых важных адкрыццяў. Руткоўскі старанна рабіў выгляд, быццам ніякіх вятрыскаў не заўважае. І чым болей ён стараўся, тым мацней вабіла дзяўчыну да памянёнага парога.

Месяцамі пазней яны блыталіся ва ўспамінах, прыпісваючы адно аднаму першыństwo ў пяшчотных усмешках і ласкавых позірках. А тады, у тое чароўнае, поўнае спадзяванняў лета, усё адбывалася само сабой. Знаходзіліся артэфакты. Разгараліся пачуцці. І калі аднойчы, вяртаючыся пасля ўтомнай дзённай працы да намётавага лагера, Марына раптам накінула Ягору на галаву рамонкавы вянок, ён нават не здзівіўся. Хіба толькі самую капку. Ухапіў дзівосніцу за далонь і замест пытанняў моўчкі засыпаў яе ўсмешлівымі яскаркамі сваіх вачэй. Поўніцай абяззброіў. «Паровозік-облачко вдаль бежит, качаецца», — аднекуль з вёскі ляцела песня, зліва-

ючыся з гукамі падэспаня, які маладыя капачы развучвалі ў летніку.

«Аксамітны летні вечар». Пятніца. Тыдзень да заканчэння раскопак. Студэнты і валанцёры пасля вчэрэ распачалі культурную праграму з агучвання «Ночы жывых мерцвякоў» Джорджа Рамэра. Фільм, выключыўшы гук, запусцілі праз праектар на нацягнутую між яблынь прасціну і па ролях камічна агучвалі дзею, абыгрываючы археалогію і любоўныя серыялы. Руткоўскі колькі разоў выбухаў нястрымным смехам. Гваздовіч як аўтарка часткі выбуховых рэплік крадком пазірала на яго. Пасля фільма пачалася гітара. «Это лето не вернуть уже», — перабіраючы струны, надрывалася адна са студэнтак. Вырываючы шанец у лета, Ягор пакінуў лагерь на сябра з універсітэта транспарту і ціха пакрочыў да возера Ліцвін. Доўга чакаць Марыну не давялося...

Пакахаліся — сышліся. Прычын разб'ягацца не было. «Нават меліся шлюб, як належыць, узяць». Дакладней, думалі пра яго як пра падзею самай блізкай будучыні. Марына сапраўды дзякавала аднагрупніцы. Амаль год. Амаль цэлыцалюткі год. А потым нешта парушылася...

Гадавіну кахання святкаваць разам у Марыны з Ягорам не атрымлівалася. Праз абмен яна ехала на два месяцы ў Ірландыю. Вывучалі ўздзеянне рэчываў, выкінутых чарговым вывяржэннем ісландскага вулкана Эйяф'ятлаёкютль на сунічныя палеткі краіны святога Патрыка. Важнасць абмену для кар'еры Гваздовіч была відавочнай. Каханы нават словам не запярэчыў, адно пашкадаваў, што гадавіна міне ў расстанні. Яна суцешыла абяцанкай неўзабаве вярнуцца ў яго абдымкі.

— Я буду сумаваць без цябе, — шаптаў ён у апошнюю перад яе ад'ездам ноч.

— Я таксама, — не крывіла душой Марына, тулячыся да яго.

— Нават не ведаю, што са мной будзе, калі ты раптам застанешся там.

— Калі я там раптам застануся, ты знойдзеш сабе іншую, — завяла дражнілку дзяўчына.

— Не.

— Так. Усюды, дзе ты з’явішся і ўсміхнешся, дзяўчаты адразу павіснуть у цябе на шыі.

— Такого не будзе, — запэўніў Ягор, змагаючыся з неспадыяванай вогкасцю на вачах.

Ні ён, ні яна тады яшчэ не ведалі, што гэтыя словы стануць эпіграфам да надлому, які адбудзецца з ёю на радзіме лепрыконаў і Джэймса Джойса. Дый спачатку ўсё ішло як мае быць. Марына выправілася пад Дублін. Ягор — у Юравічы. Ліставаліся праз сетку. Перакідваліся віртуальнымі буськамі і фотаздымкамі з *месцаў падзей*. Неба было сінім. Усмешкі — шчырымі. Чаканне — нясцерпным. І нічога, зусім нічога не прадказвала пакручастага павароту.

У нейкі момант Руткоўскаму забракавала часу на чарговы сеанс *любасцей ды міласцей*. Яно і не дзіўна, калі ўлічыць новую хеўру, з якой у часе раскопак выкладчык мусіў вылепіць штосьці пугнае. Не, ён не запетаўся настолькі, каб забыцца зазірнуць у сеціва і напісаць каханай колькі слоўцаў. Увесь час памятаў. Але магчымасці зрабіць гэта не знайшлося нават за абедам. То пра нечыя драпіны клапаціўся, то нядбальцаў шыхтаваў, то дамаўляўся з нябеснай канцылярыяй. Праці ночы і ўзяўся быў за тэлефон, але не змог нават разблакаваць экран — папросту адключыўся ад дзённае стомы.

Калі ж пасля гэтага выпадковага перапынку даўжынёю ў адзін дзень, ужо акурат на іх гадавіну (усё-ткі паспеў! не прагэпаў!), Ягор напісаў Марыне, тая не стала адказваць. Адпраўленае ім паведамленне вісела і вісела непрагледжаным, дарма што каханая заходзіла на сваю старонку. Паспрабаваў ёй патэлефанаваць. Падняла. З сёмага разу. Была збянтэжанай і адначасова безуважнай. Такой, як ніколі за час іх стасункаў. Пытанні, што прагучалі ад яго, праігнаравала. Абдала няўцямным наборам слоў і скінула выклік.

З ніякаватым выглядам Руткоўскі стаяў пад яблыняй, пазіраў на чырвонае вечаровае неба і не мог зразумець, што спрыгодзілася. Ні назаўтра, ні пазней яснасці не дадалося.

Марына раптам убачыла іх стасункі тупіковымі і захацела расстацца: «Чым больш я разумею сябе і цябе, тым болей для мяне робіцца відавочным, што мы крочым рознымі дарогамі і што раней мы разам памыляліся», — напісала яна. Адкуль узяліся такія высновы, не тлумачыла. Неўзабаве, аднак, нештачка высветлілася. А як высветлілася, дык і адзначылася, чаго былі вартыя ірландскія суніцы і попел ісландскага вулкана: дзякуючы ім Гваздовіч пазнаёмілася з увішным румынскім студэнтам. *Да маладога віна юнак паспяшае таропкі.* Паравозік з Рамонкава пайшоў пад адхон. Ягор нехлямяжа адбываўся ад цэтліка «кінутая цацка», які назольным матыльком важыўся прыліпнуць яму на лоб.

Вярнуўшыся дадому, Марына ўпарта ўхілялася ад сустрэч з Ягорам. Ён і тэлефанаваў ёй, і пісаў у сетцы, і нават вычэкваў пад пад'ездам. Усё было марна. Адказы, калі і даваліся, то, зноў жа, вельмі цьмяныя. Часцей дзяўчына пакідала яго высілкі без увагі. Калі-нікалі пагражала накатаць заяву ў міліцыю за пераслед. Сітуацыя, з яго гледзішча, паўставала дзікай. Невытлумачальнасць і беспрычыннасць раптоўнага разрыву руйнавала сілы. Ён не верыў, што за пару дзён магчыма зрабіць ажно такі зрух у стасунках, калі сёння цябе кахаюць, а заўтра — ужо не, да таго ж, мяняючы на кагосьці, каго яшчэ заўчора зусім не ведалі. Містыка з фантастыкай. Былі б стасункі Ягора з Марынай звычайным раманам, мімалётнай інтрыгуляй, ён не стаў бы так марнавацца. Пабедаваў бы трохі, а потым, плюнуўшы на ўсё, знайшоўся б у пачуццях іншай ненаглядкі.

Але гэта было каханне. Палкае. Безразважнае. Самазабыўнае. Каханне з такім утрыманнем шчасця ў душы і целе, пра якое раней даводзілася толькі марыць, то гойсаючы, то блукаючы ад спадніцы да спадніцы. Вось жа, шчасце выпаралася, як, здавалася, выпаралася і яго душа, кідаючы цела на вырак здзеклівых абставін.

У тую восень Ягор шмат піў. Не было і дня, каб ён не нацвіртаваўся. Набіраўся як жаба твані. Зазнаваў праз гэта нямала

дакукі на працы. На лекцыі нярэдка спазняўся ці наогул не прыходзіў. Калі ж прыходзіў, то мусова ператвараў свой выклад у мітынг са скамарошым балаганам, дзе гэткім мухаморам на браневічку выступаў з хваравітымі прамовамі пра марнасць марнасцей шчырага кахання, якія густа перасыпаў цытатамі ад *Герадота да тваёй мамкі*. Студэнтам гэта падабалася, а вось універсітэцкае начальства яго фортэлі не ўхваляла. І калі на ўзроўні дэкана праблему намагаліся хоць неяк зладзіць, то гутарка рэктара з безразважным выкладчыкам выйшла вельмі жорсткай. Вялося нават пра звальненне. Аднак адкрыццё Юравіцкага ідала, якое прынесла Руткоўскаму еўрапейскую вядомасць, у букеце з яго каяннем за няправільныя паводзіны здолелі адвесці пагрозу за *лясок на жоўты пясок*.

Ён выправіўся. Звонку стаў ранейшым — такім, якім быў да знаёмства з Марынай. Аднак унутры працягвала бурліць і віраваць неўразуменне. Ягору хацелася пазбавіцца ад гэтага настырнага паразіта. Ды выйсцем бачыліся толькі два спосабы: або забіць сябе разам з паразітам, або знайсці разумнае тлумачэнне паводзінам каханай. Першы спосаб ён адразу адмеў. Другі ж пры належным падыходзе вымагаў бы зашмат часу, высілкаў і сродкаў, не гарантуючы плёну. Таму Руткоўскі навучыўся жыць з паразітам унутры сябе. Жыць і песціць яго, пішучы чарговыя навуковыя артыкул. Жыць і трымаць свайго гадаванца на аборцы, зрэдку ў перапынках між заняткамі і канферэнцыямі выгульваючы яго па пустках свядомасці. Зрэшты, *старанны навуковец* за ўсім гэтым не забываўся сачыць за жыццём *нявернай каханай*.

З сацыяльных сетак вылавіў трохі больш, чым меў раней, звестак пра яе кавалера. Марку Пыркэлаб з Канстанцы. Руткоўскі доўга круціў на языку гэтыя словы. Нібыта ўпадаў у медытацыйны транс. Абудзі яго тады ноччу і спытай імя заснавальніка навуковай усходнеславянскай археалогіі, ён сказаў бы спрасоння: «Марку Пыркэлаб з Канстанцы», — а толькі потым, агоўтаўшыся, успомніў бы пра Зарыяна Даленгу-Хадакоўскага.

Папраўдзе, нічога не лучыла з археалогіяй Марынінага кавалера. Той даводзіўся ёй калегам. Вучыўся на прыродазнаўчым факультэце Канстанцкага ўніверсітэта імя Авідыя. «На азёрах чарот, а пад Пінскам Авідый», — згадаў археолаг некалі прыдуманую ім самім прыказку. Ну, як прыдуманую? Яшчэ ў студэнцкія гады яго ўразіла містыфікацыя этнографа Паўла Шпілеўскага. У сярэдзіне пазамінулага стагоддзя з трыбуны аднаго маскоўскага «учёна-літаратурна-го журнала» Шпілеўскі голасна заявіў, што глухой правінцыяй, куды ў свой час з Рыма выслалі слыннага паэта Авідыя, былі ваколіцы Пінска. Маўляў, там ён жыў у пачоры на высокай гары, аточанай азёрамі з чаротам, дзе натхнёна ствараў свае «Метамарфозы» на «польско-пинском, или белорусском, наречии». Ягору гэта запала ў душу. Гамяльчанін часцяком даймаў жартам пінскіх калег, пытаючы, калі ж Палескаму дзяржаўнаму ўніверсітэту нарэшце прысвоіць імя Авідыя. І вось цяпер, пасля невытлумачальнай метамарфозы хаханай, Авідый, скалячыся, махаў рукой Ягору, адкуль яму і належаў — з заходняга берага Эўксінскага Понта...

Тое, што Марку — хлопец з пантамі (ці пнуўся такім выглядаць), лёгка чыталася з яго старонкі. Коротка стрыжаная галава, брэндавы спартыўны касцюм і важкі залаты ланцужок напаказ менш за ўсё гаварылі пра яго заняткі навукай. Але здымкі шматлікіх дыпламаў і сертыфікатаў сведчылі акурат пра пэўныя даследчыцкія дасягненні паспяховага студэнта. Вызначальным жа штрыхом у агульнай карціне былі бясконцыя фота і відэа, якія крыкам крычалі і сцягам гайдалі, сігналячы пра захопленасць маладога мужчыны гонкамі на матацыклах. «Марку — хлопец ганаровы: мае ровар матаровы», — мог бы сказаць пра канкурэнта Ягор. Але не сказаў, бо ў галаву завітала іншая асацыяцыя.

«Тры метры над небам», — успомнілася гамяльчаніну назва даўняга фільма, якім пэўны час трызніла Марына. Там галоўны герой таксама ганяў на матацыкле. Але ж Марына даўно не дзяўчынка-падлетак, каб зачмурыць сабе

розум жывой копіяй любімага кінагероя. Зрэшты, цалкам адкідаць верагоднасць уплыву на каханку гэтага супадзення Руткоўскі не стаў. Неўзабаве ён напісаў песню, у тэксце якой згадаў і сунічныя палі, і — не без высмешкі! — мотагонкі, і нават Авідыя. У немудрагелістым, але прыгожым кліпе, які дапамаглі зняць знаёмыя сябра з універсітэта транспарту, Ягор крочыў гомельскімі вуліцамі, што нібыта зліваліся ў адну. Песня, якая атрымала назву «Тры метры над каханнем», выбухнула ў сеціве з неспадзяванай для аўтара сілай. Датуль у Беларусі падобнае здаралася вельмі рэдка — песня (і сама па сабе, і з кліпам) стала папулярнай імгненна і загучала паўсюль, дзе толькі можна было загучаць. Як той казаў, з кожнае жалязкі.

*У казках Авідыя
Згубілася ты, а я
Павевам сунічнага ветру
Падняўся на раз-два-тры метры
Над тым, што каханнем было...*

Яе бралі ў музычныя чарты ўсе — ад папсовых радыёстанцый, на якіх амаль ніколі не гучала беларуская мова, да культавага ў сваёй беларускамоўнасці «Тузіна гітоў». Студэнты Руткоўскага тут жа зрабілі адмысловую перапеўку — «Тры метры над шурфам», з гумарам абстаўляючы паўсядзённасць археалагічных раскопак. Праз тыдзень сваю пераробку выдалі працаўнікі «Магілёўліфтмаша». Яшчэ праз тры дні — машыністы мінскага метрапалітэна. Потым — спецназаўцы з Мар’інай Горкі. І закружылася ў мазурцы ваяводства! Ягора гэта ўсё цешыла. Калег цешыла яшчэ і тое, што ён перастаў піць. З гэтай нагоды яму перадавалі прывітанне нават з рэктарата...

Марыну песня ўвагнала ў шал. Сваёй празрыстасцю. Адкрытасцю. Адсутнасцю гульні ў хованкі. Здавалася, што кожны, паслухаўшы яе, зразумее, каму і навошта яна адрасаваная.

Над байкамі байкераў
Дарогаю сталкера
З рамонкавых выйшаў я нетраў —
Падняўся на раз-два-тры метры
Над тым, што з каханнем сплыло...

«З нетраў рамонкавых ён выйшаў, гідаўнік», — пагардліва прабурчала адрасатка. Кліп глядзела як на іголках: адразу зразумела, што карцінка складаецца з мясцін горада, якія яшчэ нядаўна яна і Ягор лічылі сваімі. Не было хіба толькі праспекта Перамогі, дзе ён некалі спяваў ёй зусім іншыя песні. Паглядзеўшы, не прамінула патэлефанаваць новаспечанай зорцы. Маланкава стрэліла: «Калі ты думаў мяне расчуліць гэтым лайном, то памыліўся», — пасля чаго скінула выклік, не дазволіўшы Руткоўскаму і слова сказаць. Карыстаючыся момантам, ён паспрабаваў перазваніць, але дарэмна. Прасцей было б датэлефанавацца да Барбары Радзівіл.

Ці не ў той самы дзень праз сацыяльную сетку яму напісаў не абы-хто, а сам Марку Пыркэлаб з Канстанцы. Хлапец даверыўся хліпкай дапамозе пана Гугла Транслэйцкага, каб па-беларуску данесці да Ягора свой гнеў. Ягор на дасланую дэпешу толькі пацікавіўся ў адпраўніка, як па-румынску будзе «гопнік». Праз колькі гадзін парачка, якую Руткоўскі намагаўся не называць «салодкай», абмежавала яму доступ да сваіх старонак. Ён мог бачыць толькі іх профільныя здымкі, якія змянілі тады ж. І Марына, і Марку вывесілі фотаздымкі, дзе яны шчасліва цалаваліся і «любавалісь сабой, как маглі». Вывесілі і дзеля сведчання ўласнага шчасця, і каб укалоць Ягора. Укалолі. Новага запою не справакавалі, але бяссонную ноч падарылі.

Занураны ў роздумы, ён амаль не стуліў вачэй. Прымушаючы сябе заснуць, пералічваў і фараонаў усіх трыццаці егіпецкіх дынастый, і караблі з Гамеравай «Іліяды» (знакаміты «*метад Мандэлыштама*»), і назвы археалагічных культур, датычных Беларусі. Нічога не дапамагала. Змучаны

бессанню, нябога без надзеі пачынаў шаптаць: «Граница того села поповского посполу з бояры — от замку господарского Гомельского дорогою гонную у Струпицу речку, тою речкою уверх у Мхи-лес, с того леса у Кобылее болото...» — пасля чаго на нейкі драбочак часу ўсё ж правальваўся ў чуйны сон з наймаверным мігценнем вобразаў і гукаў, у сарцавіне якога непадзельна панавалі Юравіцкі ідал, якому паклон за паклонам адбівалі маляваныя чалавечкі з укладышаў жуйкі «Love is...». Раніцай, з цяжкай галавой збіраючыся на працу, Ягор ведаў адно: Марыну з відавоку ён не адпусціць. Было ўжо запозна вымаць з галавы гэтую стрэмку.

Дзякуючы агульным знаёмым Руткоўскі высветліў, што каханая (а ён працягваў называць яе каханай) мяркуе з'ехаць у Румынію.

— Вось так возьме, кіне навучанне і паедзе? — не паверыў ён.

— У яе ж выбітныя дасягненні. Ёсць публікацыі ў замежных навуковых часопісах, удзел у прэстыжных канферэнцыях маладых навукоўцаў, праца па абмене, зноў жа, — казаў абазнаны ў тэме чалавек і загінаў пальцы. — Яна разлічвае, што там яе без праблем возьмуць ва ўніверсітэт і...

— ...добра пакатаюць на матацыкле, — з сумнай посмешкай перахапіў фразу Ягор.

Да новага года Гваздовіч сапраўды з'ехала ў Канстанцу. Руткоўскі паглыбіўся ў працу. Пачаў пісаць кнігу пра знойдзенага ў Юравічах ідала. Пра каханую не забываў. У думках часта звяртаўся да яе. Намагаўся ўявіць яе побыт, яе скарэктаваныя новым асяроддзем звычкі. Спрабаваў здагадацца, ці паспела яна ўжо выйсці замуж. Шпацыраваў са сваёй моташнасцю між цэрквамі святога Іншага і святога Ніколі. Піў толькі па пятніцах. Цалаваўся толькі на святы. Кахаў толькі Марыну.

— Дружа, кінь заганняцца, — казаў яму сябар з універсітэта транспарту. — Як бачыш, песнямі яе не проймеш. Будзь ты хоць сам Гамер — выгнаным будзеш, Гамер! Таму пераключайся на святло іншых маякоў. І будзе табе шчасце...

— Штука ў тым, што я не хачу пераключацца, — сумленна прызнаваўся Ягор.

— А чаго ты хочаш?

— Хачу, каб той румын разам з матацыклам грымнуўся ў мора.

— Кепскае жаданне.

— Звычайнае.

— Звычайнае, але кепскае. Лепш абстрагавацца ад таго, што ў іх там адбываецца. Яны сабе. Ты сабе. Інакш ты толькі шчодро частуеш сваіх дэманаў.

— Паразіта.

— Што?

— Забудзь. Скажы лепш, што б ты рабіў на маім месцы?

— Сядзеў бы на ганку.

— На ганку?

— Так. І калі-небудзь убачыў бы, як паўз мяне пранясуць труп майго ворага.

— Я так не магу. Я не такі Канфуцый, як ты... Жаданае не зваліцца з неба...

І ўсё ж на ганку Ягору сядзець давялося. Літаральна. Без аніякага папулярнага канфуцыянства. Марына пасля ад'езду за мяжу тройчы наведвала Гомель. Сядзець каля знаёмага дома — дома, дзе засталіся яе бацькі, якім яна строга наказала не размаўляць са сваім *колішнім*. Сядзець, каб хоць на колькі імгненняў пабачыць каханую, якая, праходзячы міма, напята рабіла выгляд, што яго няма. Прыкра. Балюча. Смешна. Тройчы яна прыезджала ў горад, пакінуты дзеля няўцямных выгод. І за ўсе гэтыя візіты Руткоўскі бачыў яе ўсяго хвілін пяць, калі старанна пераплюсаваць кожнае імгненне, кожную наносекунду. Больш за ўсё *нашчасціла* падчас яе трэцяга прыезду. Тады, ачмурэлы ад пшчотнага травеньскага цяпла, ён дазволіў сабе не змаўчаць, а кінуць ёй наўздагон адну просьбу. Дзіўную просьбу-пажаданне:

— Ты толькі не прывозь яго ў Гомель.

— А то што?! — абурана выгукнула Гваздовіч, пазіраючы на яго, як на гарадскога дурня.

— А то «го-го-го!» — і матацьклет на мель сядзе, — з усмешкай нараспеў прагаварыў мужчына, якога яна менш як два гады таму кахала.

— Ты пагражаеш?! — яшчэ больш раззлавалася дзяўчына і, не чакаючы адказу, стала крычаць: — Ты ненармальны! Досьць тут выкамарываць! Прысвялепіўся, як чорт да брагі! Адчапіся ад мяне і ад Марку! І бацькоў маіх вароты абмінай! Усё, што было паміж мной і табой, засталася ў мінулым! У капцах паснула, зеллем зарасло! Час табе ўжо гэта забыць, як забыла я!

— А ты забыла? — зусім спакойна, нібы ўсё гэтае грымотнае даўгаслоўе адрасавалася не яму, удакладніў Ягор, не зводзячы вачэй з крыкухі.

Злавіўшы яго позірк, Марына асеклася.

— Ды пайшоў ты! — пляснула яна і пашыбавала прэч.

Пасля гэтага *шчаслівага* набачання пра сябе нагадаў Пыр-кэлаб. Позна ўночы ён патэлефанаваў Руткоўскаму і на лама-най рускай мове з гнеўным імпэтам агучыў тыя ж тэзісы, што і кагадзе Марына. «Травеньскія тэзісы», — хмыкнуў сам сабе Ягор, а ў слухаўку вельмі выразна працытаваў даўні беларускі праклён: «Каб цябе пярун калядны спаліў!» Ці зразумеў яго румынскі матацькліст-прыродазнавец, для беларускага археолога-трубадура засталася невядомым. Прынамсі, гудкі ў тэлефоне пачуліся адразу пасля апошняга слова праклёну.

Гісторыя з начным званком развесяліла Руткоўскага і засведчыла, што яго нумар Гваздовіч не выдаліла са спіса сваіх кантактаў. Апошняе не стварала лішніх ілюзій, але, разам з тым, дзіўным чынам умацоўвала яго ў нічым не абгрунтаванай перакананасці, што *любошчы* Марыны і Марку — рэч прамінучая. Галоўным пытаннем заставалася пытанне часу — *калі там у іх усё скончыцца?* Ягор працягваў пісаць кнігу, паралельна сочачы даступнымі спосабамі за жыццём *тых* *дваіх*.

Кніга для сваёй жанравай нішы атрымлівалася дужа незвычайнай. Археолог інтэрпрэтаваў юравіцкую знаходку як выяву боства кахання. Форма ідала, арнамент «хвойкаю», шматлікія паралелі з артэфактамі іншых старажытных культур, яскравае водгулле ў пазнейшай айчыннай традыцыі — усё, на яго думку, сведчыла на карысць прапанаванай інтэрпрэтацыі. Неспадзявана нават для самога сябе ён апрацаваў і падаў матэрыял настолькі па-мастацку прыгожа і захапляльна, што кнізе пасля выхаду ў свет не заставалася нічога іншага, як падацца ў прэтэндэнты на атрыманне прэміі Гедройца. З літаратурай падобнага кшталту такія танцы здараліся гады ў рады. Ці не ўпершыню і большасць крытыкаў, і журы, і нават чытачы былі адзінымі ў сваіх меркаваннях. Лонг-ліст. Шорт-ліст. Адначасова павылазілі злоснікі і гнеўнікі ад навукі, якія з ласкі самага злоснага і гняўлівага навукоўца называлі кнігу Руткоўскага «таннай любоўнай чытанінай над магілай беларускай археалогіі». Гэта мала абыходзіла яго. Ён з ахвотай паехаў у Мінск на фінальную цырымонію, дзе журы мелася абвясціць пераможцу.

У той самы момант, калі старэча Б. ускрываў капэрту з імем пераможцы, у Руткоўскага завібраваў мабільнік. Не зважаючы на важнасць моманту і амаль барабанны пошчак, ён зірнуў на дасланае паведамленне. «Яна выйшла замуж», — пісала знаёмая, пацвярджаючы свае словы парай фотаздымкаў. «Галоўны прыз — сто тысяч юаняў — за метафізіку яднання навукі і літаратуры ў кнізе “50 граняў юравіцкага” ўручаецца Ягору Руткоўскаму з Гомеля», — абвясціў ветэран «гедройцаўскай» гонкі, а зала загула, не шкадуючы воплескаў. Для толькі што абвешчанага пераможцы ўсё гэта гучала нібыта з прадоння. Ён доўга не мог уцяміць, што навакольны шум тычыцца менавіта яго. Дзякуй добрым людзям, што выцягнулі няўцямяніка на сцэну. Дзякуй унутранаму стрыжню, што дазволіў засяродзіцца і выдаць невялічкую прамову.

Лаўрэат казаў, што не заслугоўвае галоўнага прыза, але, як ужо атрымаў, то з ахвотай яго забярэ. Выраз яго твару пры

гэтым заставаўся абсалютна каменным, ажно цяжка было зразумець, жартам прызёр прамаўляў ці на поўнай шпульцы сур'ёзу. Навіна пра вяселле ў Канстанцы добра далася ў знакі. Журналіст, які памкнуўся быў пераняць пераможцу пасля цырымоніі з пытаннем «На што патраціце атрыманыя грошы?», быў узнагароджаны хвосткай рэплікай: «Не твой сабачы клопат».

За гэта Ягора ледзьве не дыскваліфікавалі. Але ў журы знайшлася мудрая жанчына, якая збольшага зналася ў кухні, дзе гатавалася кулеша тагачасных выкрунтасаў Руткоўскага. У яе атрымалася пераканаць іншых дараваць гамяльчаніну запальчынасць, патлумачыўшы кінутую ім абразу відавочным станам афекту, выкліканым пэўнымі жыццёвымі абставінамі. Здавалася, што яна не гаварыла на канцылярскім дыялекце, а ўзнёсла дэкламавала вершы Авідыя.

У фэйсбуку і на некалькіх сайтах публіка віравала, незадаволеная і выбрыкам гомельскага археолага, і патураннем з боку журы. «Без кумаўства тут дакладна не абышлося!» — лейтматывам гучала старая, як апошняе міжледавікоўе, здагадка. Руткоўскі між тым папрасіў у журналіста прабачэння. Журналіст прабачэнне прыняў і ўгаварыў лаўрэата на вялікае інтэрв'ю. Ягор быў настолькі шчырым, што пэўныя пасажы давялося падразаць ці змякчаць акцэнт, каб не выклікаць гэтым разам ураганнай рэакцыі самых розных груп чытачоў.

Шчырае інтэрв'ю, якое выйшла пад назвай «Сабачы клопат лаўрэата: як “рамонкавае каханне” штурхнула археолага ў літаратуру», не ўнікла раз'юшаных водгукаў памяркоўных раялістак, курдуплістых баскетбалістак, нацыянал-пацэнтрыстаў, пабожных трактарыстаў з секты сведак дзяшовага паліва, гіпермодных калумністаў, маладзясных апалагетаў правяднога радзіва, шпунцікаў і вінцікаў, прафесійных ныцікаў, апельсінавых даярак, дэльфінаў і русалак...

Цікава, што феміністычная грамада, якой рупіў айчыны літпрацэс, падзялілася ў стаўленні да кнігі Руткоўскага на два лагеры ці, як гэта назваў адзін мікраблогер з віцебскай

Чортавай Барады, табары. У першым табары да ваяцкае на-рады зазывалі: галёкалі пра радзімыя плямы мужчынскага вялікадзяржаўнага шаманізму і недапушчальнасць маску-лін-сексісцкага рэваншу ў сучбелліце, убачыўшы ў кніжцы перабор з сімволікай якраз мужчынскай сексуальнасці пры недастатковасці ўцяжных паралелей з палеалітычнымі Ве-нерамі як першабытным сімвалам жаночае сілы. Самыя за-цятыя з гэтых табарытак нават заклікалі да краўдфандын-гавай кампаніі па зборы грошай на гляк цыкуты для аўтара. З другога табара чулася, што ніякіх прэтэнзій да Руткоўскага быць не можа, бо кніга напісана ў дапушчальных негалосны-мі канвенцыямі межах, а, да ўсяго, аўтар умее ўласнаручна гатаваць вельмі смачныя бутэрброды, чым анічуць не састу-пае прызнаным класікам фемінізму ў найноўшай беларускай літаратуры.

Не з пустой ветлівасці Ягор запрасіў і тых, і гэтых сустрэц-ца на наступных раскопках у Юравічах, каб прынагодна пага-маніць за жыццё. Ахвяраваць дзеля гэтага Гётэборгам ці Ве-най прадказальна ніхто не пажадаў. Нават і ў прыхільным да лаўрэата табары. Асадачак заставаўся, але па-сапраўднаму Руткоўскага турбавала іншае. Трэба было неяк перажыць факт вяселля Марыны з Марку і не пабратацца наноў са шкляным богам. Цяжка з сетак лавецкіх выйсце знайсці вепруку.

* * *

— Ты толькі паглядзі, што ён кажа! — нервова вохкала Марына, чытаючы ў сеціве *шчырае інтэрв’ю*.

— Мілая, ты ж ведаеш, што я не ўмею чытаць па-бела-руску, — нагадаў ёй свежапрыдбаны муж, зялёны навабранец Венерынай раці.

— Я табе перакладу зараз, — цяжка дыхаючы, вымавіла яна. — Толькі не ўпадзі. Вось: «Я даўно кахаю адну дзяўчы-ну. Цяпер у нас вельмі складаны перыяд. Але гэта анічуць не скасоўвае маіх пачуццяў да яе. Бог стварыў нас адно для

аднаго. І што б там ні было — разлукі, жыццёвыя віхуры, ма-тацыклетныя гонкі — мы ўсё адно будзем разам. Раней ці пазней, але будзем».

— Не, я разумею, што кожнаму сваё рамяство. Каму як бо-жанька паклаў, — прахаджаваўся туд-сюд Марку па нацяг-нутым канаце цярплінасці. — Але што ні археолаг, то паэт. Што ні паэт, то вар'ят. А чым большы вар'ят, тым хутчэй жур-налісты збягаюцца. Як пацукі на флейту з Гомеля.

— Гэта ты каламбурыш? — павесялела ад яго мудрыкаў маладзіца.

— Я незнарок. Ёсць у нас майстры каламбураў. Герадоты недаробленыя. Шліманы недапечаныя. Так накаламбураць, што падзецца няма куды. Хоць ідзі Авідыю скардзіцца. Да ча-го твой колішні вядзе, кажучы, што вы будзеце разам?

— Альбо ён сапраўды канчаткова з'ехаў з глузду і пасяліўся ва ўласным сусвеціку, альбо гэта непрыхаваная пагроза нам з табою, даражэнькі, — неахвотна разжоўвала мужу Марына.

— Дай мне тэлефон. Я пазваню яму.

— А сэнс? Усё будзе як мінулым разам. Да таго ж, фар-мальна выглядае, што мы з табой пераследуем яго, дастаючы званкамі з пагрозамі.

— Але ж ён павінен ведаць, што мы з табой пабраліся шлюбам, што мы кахаем адно аднаго, што ў нас усё добра... Ён павінен зразумець, што няма чаго совацца туды, дзе кіпіць чужы гаршчок.

— Я думаю, пра шлюб ён ужо ведае, а ўсё астатняе ставіць пад вялікі сумнеў.

Муж агаломшана зірнуў на яе. Пэўны час ён маўчаў, а по-тым вельмі асцярожна спытаў:

— А ты сама гэта пад сумнеў не ставіш?

Яна ціха засмялася, падалася да яго і, прыгарнуўшы, ска-зала:

— Дакладна не. Не верыш?

— Веру. Але гэты далакоп мне вельмі надакучыў. Я адчу-ваю сябе нейкім мікробам пад лінзамі мікраскопа. Варушуся.

Вучуся. Ганяю на матацыкле. Кахаю цябе. І ўвесь час такое ўражанне, быццам ён назірае за мной.

— Не перабольшвай. Не такі ён усёмагутны і кручаны, якім хоча здавацца. Павер ты мне, бо год стасункаў з ім...

— Не працягвай. Нават чуць не хачу, што ў вас было. Як там у Іянэску? «Мой нораў, на жаль, невыцерпны, таму я не цярплю іншых людзей з невыцерпным норавам».

Хаджэнні па канаце абарваліся разам з канатам. Атмасфера прыкметна наэлектрызавалася.

— Ведаеш што? Пакуль мы тут з табой не нарабілі якіх глупстваў, давай лепш пакатаемся на матацыкле, — нечакана прапанавала Марына.

— Да мора? — з ласкавай усмешкай удакладніў Марку, быццам толькі што не быў гатовым кідаць вакол сябе вогненныя стрэлы.

— Так. На наша з табой любімае месцейка, — усміхнулася яна і пацалавала мужа ў вусны.

Маладыя жылі тады амаль у самым цэнтры гістарычнай часткі Канстанцы, недалёка ад плошчы Авідыя. Вялікую кватэру ў злёгку мадэрнізаваным аналогу савецкай хрушчоўкі ім на вяселле падаравалі бацькі Марку. Матацыклетныя выправы да мора сталі для маладой сямейнай пары традыцыяй, якая гарантавана вяртала іх дачыненням флёр рамантычнасці. Таму Марына і пастаралася як мага хутчэй скарыстацца гэтай завядзёнкай і неадкладна згладзіць першыя шурпатасці сумеснага жыцця, дарма што ўзніклі яны з віны далёкага ад іх утульнага гняздзечка мужчыны. Чортавага неўдалёгі, што ніяк не мог змірыцца са сваёй паразай.

Ратавальная выправа, аднак, не задалася. Не, спачатку ўсё было добра. Экіпіраваліся як звычайна. Нічога лішняга з сабой браць не сталі. Перад выездам пацалаваліся вельмі палка. Настрой яшчэ на колькі пунктаў узняўся ў абаіх. Яны імчаліся па вуліцах Канстанцы. Марку вырашыў змяніць звыклы маршрут, каб падоўжыць паездку і неймавернае адчуванне, калі каханая, седзячы ззаду, туліцца да цябе, трымаецца

за цябе, цалкам табе давярае. З вуліцы імператара Траяна ён выруліў каля мэрыі на даўжэзны Таміскі бульвар, па якім выехаў у прадмесці. Праваруч маячыла возера Сютгёл з маляўнічай выспай. І ў Марыны міжволі ўзніклі параўнанні з возерам Ліцвін, якое было разоў у дзесяць меншым. Машынальна матлянула галавой, каб адагнаць нязваны ўспамін і засяродзіцца на ўсё яшчэ нязвыклым для сябе тутэйшым краявідзе. Ацаніць усю красу мясцін яна змагла, калі муж, не даехаўшы да моста праз канал, збочыў на прылеглую дарогу і памчаў проста ўздоўж возера. Ад звабы вачэй пачасцілася дыханне. Яна шчыльна прыгарнула да Марку. Той ззяў, як ззяюць шчаслівыя людзі, цешачыся прыемнасцю імгнення.

Марку думаў узбіцца на аўтастраду каля Мамаевай пярэспы, што адасабляе Сютгёл ад мора, каб потым рушыць на поўнач і ўрэшце дабрацца да іх любімага месцейка. Ён скінуў хуткасць. Наперадзе чакала дарожная развязка. Жонка адняла галаву ад яго спіны і зірнула на дарогу. Па сустрэчнай паласе павольна ехаў турыстычны аўтобус. Калі ён параўняўся з матацыклом, Марына міжволі кінула позірк на вокны. За секунду яе настрой перамяніўся. Яна войкнула і на нейкі час здранцвела. Сярод пасажыраў аўтобуса яна ўгледзела Руткоўскага. Ён заўважыў яе і нават прыветна памахаў рукой, не хаваючы фірмовай усмешкі. Пасля развязкі Марку паспрабаваў ізноў паскорыцца, але Марына запратэставала, просячы спыніцца.

— Тут нельга спыняцца, — апасліва патлумачыў ён.

— Спыніся, дзе можна, — нястрымана коўзаючыся, ужо не прасіла, а патрабавала яна.

— Ды што ж такое? — не разумеў муж прычыну перамены ў яе настроі.

— Спачатку спыніся, а тады ўжо скажу, — паставіла яна ўмову, баючыся яго рэакцыі на ўзрушальную навіну.

Праз колькі кіламетраў Марку спыніўся. Жонка паведаміла пра ўбачанае. Паверыць у рэальнасць пачутага было складана. Яны стаялі каля матацыкла на ўзбочыне аўтастрады.

Міма праносіліся машыны. Праз прагалы між рэдкімі будынкамі Марына выхоплівала вачыма мора, нібыта раптоўнага мора слёз ёй было замала. Муж абдымаў яе. Намагаўся суцішыць. Акуратна спрабаваў высветліць, ці не здалося ёй, ці сапраўды аўтобусам ехаў Ягор.

— Я не ведаю. Я ўжо нічога не ведаю, — праз усхліпы казала Гваздовіч. — Гэта быццам нейкае насланне...

— Можа, там проста быў нехта падобны да яго, — вельмі няўпэўнена дапусціў Марку.

— Ці, можа, аўтобус увогуле пустым ехаў, а мне ўсё толькі прытрызнілася, — множыла жанчына сваю распач, баючыся сарвацца.

Каб залішне не мардаваць псіхіку выбудоўваннем здагадак, вырашылі неадкладна зазірнуць на старонку Руткоўскага. Марку дастаў смартфон і, падключыўшыся да сеціва, перадаў жонцы. Сувязь была няўстойлівай. Старонка, дадаючы лішняга нервашалу, грузілася павольна, быццам грузчыкамі нанялася арцель чарапах, у кожнай з якіх быў уласны від абсесіўна-кампульсіўнага разладу, што не дазваляў ім працаваць згуртавана.

На профільнай выяве (дзякуй чарапашкам за працу!) Ягор красаваўся ў атачэнні трох пекных дзяўчат — студэнтак ці аспірантак. «Ну, хто б сумняваўся! Каб Руткоўскі — і не ў кампаніі гладзенькіх баб!» — саркастычна заўважыла Марына і перавяла позірк на словы статуснага запісу.

— «Нікуды не дзенемся — мы яшчэ сустрэнемся», — прачытала яна ўголас па-беларуску, а потым пераклала на англійскую.

— Паскуда. Я заб'ю яго, — шыпеў Марку, сціскаючы кулакі. — Вось як яго ігнараваць? Як тут станеш аб'якавай скалой, калі ён такія выбрыкі сабе дазваляе?

— Чакай. Гэта яшчэ нічога не значыць. Проста дражніць. Трэба зірнуць, што там далей.

Яна стала праглядаць стужку. Стужка пачыналася замацаваным запісам. У ім быў скан старонкі з часопіса 1930-х

гадоў: усмешлівая дзяўчына ў хустцы і скураной куртцы сядзела за рулём матацыклета, а рэдакцыйны подпіс тлумачыў: «На гвоздильную фабрику теперь с ветерком». Пад сканам вісела аўдыё песні з савецкага фільма пра мушкецёраў. Песня называлася «Канстанцыя». Марына войкнула, і мора ў яе вачах паўтарылася. Не разумеючы вяртанна жончыных слёз, Марку моўчкі прыхінуў яе і, забіраючы смартфон, незнарок пракруціў стужку да больш ранніх запісаў, зачэпіўшы кнопку прайравання аўдыё. Абсалютна неспадзявана з дынаміка на максімальнай гучнасці стрэліў надрыўны голас Руткоўскага: «У казках Авідыя...».

— Выключы гэта! Прашу! Выключы! Выключы хутчэй! Калі ласка, любы мой! — усхадзілася Марына, нібыта яе рэзали.

— Зараз, зараз... — мармытаў Марку, не ведаючы, за што хапацца найперш.

Жонка не сунімалася. Песня не выключалася. У нейкі момант Марына заскуголіла, вырвала смартфон і ледзьве не шпурнула яго прэч. Муж учасна ўтрымаў яе руку. Ні ў чым не вінаваты апарацік здзейсніў даволі мяккую пасадку ім пад ногі ў жвір. Песня акурат скончылася. Марку шаптаў суцяшальныя словы. Марына працягвала румзаць, мала не задыхаючыся ад усхліпаў. Плач вычварна яднаўся з гудам мімаезных аўтамабіляў, прыглушаным плёскатам марскіх хваль і прарэзлівым крыкам чаек...

* * *

Выпраўляючыся на канферэнцыю ў Канстанцу, Ягор і думаць не думаў, што вось так проста ў першы ж дзень пабачыць каханую. Чыстае супадзенне, якое, тым не менш, толькі ўзмацняла яго перакананасць, што іх з Марынай сцэжкі не разбегліся. Яшчэ ў Гомелі ён даў сабе слова, што па прыездзе ў Канстанцу нічагуські не зробіць дзеля яе пошукаў. І вось яна адшукалася сама. Намалявалася красуня. Гэта цешыла,

і да ўдзелу ў адкрыцці канферэнцыі навуковец рыхтаваўся з прыўзнятым, калі не сказаць гуллівым, настроем.

«Кошка ў чаравічках лазіць па палічках», — раз-пораз паўтараў ён радок даўняй народнай песні, які чамусьці засеў у галаве. Паўтараў, прасуючы кашулю. Паўтараў, спускаючыся з нумара на вячэру ў кавярню. Паўтараў, гартуючы сваю веру ў новыя сустрэчы з Марынай. Як не на гэтым, дык на іншым канцы свету. Ён міжволі паўтарыў апошняе ўголас, быццам дзяліўся роздумам з начным морам. Усміхнуўся, зразумеўшы, што меў на ўвазе не свет, а сусвет — космас. Ягор падняў галаву, хоць і не дужа спадзяваўся ўгледзець у небе нават адну зорку. Аднак наўздзіў неба было густа ўсеянае зіхоткімі мігатлівымі кропкамі. Колькі хвілін ён глядзеў на іх не адрываючыся. Пашчасціла заўважыць тры знічкі. Праводзіў іх усмешкай без загадвання жаданняў. Быў упэўнены, што галоўнае яго жаданне спраўдзіцца і так: «Я праракую прыход перамогі — аб ёй, ненагляднай, песню ахвярную мне выпадзе гучна спяваць».

* * *

Марына супакоілася хутка. Працяглы кантрасны душ. Не менш працяглы бурлівы секс. Зялёная гарбата. Свежыя булчкі з вішнямі. Адчуванне, што нічога надзвычайнага не здарылася. Абыякаваць да таго, што недзе ў гэтым новым для яе горадзе знаходзіўся Ягор. Яна павесялела. Марку цешыўся з гэтага. І хоць жонка заявіла, што болей падобных зрываў не будзе, ён прапанаваў больш не заходзіць на старонку Руткоўскага, а на ўсе навіны пра яго папросту чхаць. Яна згадзілася, палічыўшы прапанову і разумнай, і своечасовай.

Як выдатнікаў Марку і Марыну запрасілі на адкрыццё міжнароднай канферэнцыі, што праводзілася ва ўніверсітэце імя Авідыя. Мерапрыемства чакалася вельмі маштабнае. Удзельнікі з дзясяткаў краін свету. Мноства секцый і тэматычных панэлей. Добры шанец завязаць цікавыя і карысныя

знаёмствы — нават калі сам нідзе не выступаеш, а прысутнічаеш адно як слухач. Маштабнасць каштавала немалых грошай. Рэктарат асабліва не афішаваў крыніцу фінансавання. Але пракідкі Пыркэлаб дазнаўся без вялікіх намаганняў, што за ўсім гэтым стаіць міжнародная карпарацыя «Сoböl Engineering». Яе кіраўніцтва пачало заахвочваць навукоўцаў усяго свету заняцца вывучэннем феномена адзіноты. Уласна адзіноце канферэнцыю і прысвяцілі. Адзіноту са сваіх вежаў разглядалі і прыродазнаўцы, і гуманітарыі.

— Гуманітарыі? — перапытала Марына ў мужа, не дапускаючы, што можа там сустрэць Ягора.

— Так. Карпарацыя замовіла ўсебаковае вывучэнне адзіноты. Але хімікаў і біёлагаў усё адно будзе больш.

— А навошта ёй гэта спатрэбілася? Ну, ёсць адзінота. Які практычны сэнс у яе шырокім даследаванні? Ці гэта ўсё толькі шырма для адмывання грошай?

— У «Сoböl» столькі грошай, што і за тысячу такіх канферэнцый не адмыеш, — з веданнем справы рагатнуў Марку. — Тут рэальны інтарэс. Пасля інцыдэнту ў Сінгапуры два з паловай гады таму. Памятаеш?

— Цісканіна ў тэатры «Вікторыя»? Вадзяны слуп на канцэрце «Crystal Castles»? Напад дзікіх пчол на станцыю метро «Фенікс»? — Марына разгублена, але трапна вывуджвала з памяці водгулле старых навін.

— Не, нешта горшае. Калі мераць інтарэсамі карпарацыі. Цягам аднаго тыдня там звольніліся больш за тысячу высокакваліфікаваных спецыялістаў, якія працавалі на «Сoböl».

— Самі звольніліся? — не дала веры жонка. — Калі б я працавала на «Сoböl» як высокакваліфікаваны спецыяліст, то трасцы б адтуль самохаць звольнілася.

— Тыя спецыялісты спачатку лічылі гэтак жа. А потым узялі і сінхронна напісалі заявы.

— А адзінота?..

— Адзінота згадвалася ў заявах як адзіная прычына звальнення.

— Ды ну, — махнуўшы рукой, расчаравана гмыкнула Марына. — Лухта ўсё гэта. Хутчэй за ўсё, іх нехта пераманіў да сябе.

— Я такіх падрабязнасцей не ведаю. Але менавіта з тых часоў «Соб’ол» і важдзецца з адзінотай.

Адкрыццё канферэнцыі адбывалася ў самай вялікай універсітэцкай зале. Яна была бітком набатаваная ўдзельнікамі і запрошанымі слухачамі яшчэ за паўгадзіны да афіцыйнага пачатку. Марку і Марыне дасталіся вельмі выгодныя месцы амаль пасярэдзіне залы. Разглядаючы буклет з праграмай, заўважылі, што на пленарнае пасяджэнне заяўлены навуковец з Беларусі. Марку спытаў у жонкі, ці ведае яна такога. Тая адно паціснула плячымі — магчымі, чула, але не больш.

— Галоўнае, што таго вырадка тут няма, — з лёгкім трымценнем прашаптаў Марку.

— Ай, ды пляваць яму на навуку, — выпінаючы абыякавасць, кінула Марына. — Завяліся лішнія грошы, дык прыехаў мяне пазлаваць і са шлюндрамі на пляжах павалаяцца.

Пачатак канферэнцыі быў даволі стандартны. Прамовы. Падзякі. Няглыя жартачкі. Хацелася пазяхаць. Марына сядзела, прыкрыўшы рот рукой, каб яе частых позехаў ніхто не бачыў. Ажывілася падчас пленарных выступаў. Пагатоў, матэрыялы агучваліся вельмі дыскусійныя.

Бельгійскі хімік даводзіў, што адчуванне адзіноты — гэта ўсяго толькі набор пэўных рэчываў, якія пераважаюць у канкрэтны момант у арганізме чалавека. Расійскі біёлаг, наадварот, даводзіў, што ні хімічныя працэсы ў арганізме, ні нават вірусы не здольныя наўпрост справакаваць адчуванне адзіноты. Калумбійская літаратуразнаўца казалі пра феномен адзіноты ў творах Габрыеля Гарсія Маркеса. Хіліла да таго, што Маркес змог па-майстэрску абмаляваць сітуацыі глыбокай адзіноты, але так і не прапанаваў ні ў адным са сваіх твораў нейкага дзейснага сродку ад яе.

Пасля калумбійкі да кафедры запрасілі гасця з Беларусі. Насуперак таму, што было пазначана ў праграмцы, мадэра-

тар абвясціў даклад «Матывы адзіноты ў архаічных беларускіх народных песнях», з якім выступаў Ягор Руткоўскі. Такая сабе замена гульца на полі. Марыну з мужам ад пачутае навіны скаланула. Яны няўцямна перазірнуліся. Марку вельмі баяўся, каб жонка не падкінулася новай істэрыкай. Тая ж, адчуваючы паскораную пульсацыю ў скронях, усё ж намагалася захаваць раўнавагу. Адкрыццё навуковай канферэнцыі — не тое месца, дзе можна было даваць волю істэрычным праявам.

— Можа, выйдзем? — хваляваўся муж.

— Не. Інакш гэта нам будучь прыпамінаць да канца жыцця, — жонка выстаралася мужнасці. — Дый яму лішняя нагоды для радасці не хачу даваць.

Руткоўскі прывітаў залу па-румынску і па-беларуску, а далей выступаў на англійскай мове. Казаў, што матыў адзіноты найбольш выразна назіраецца ў сіроцкіх, удовіных, частцы любоўных і восеньскіх песень. Зрабіў акцэнт на тым, што ў большасці песень адлюстравалася жаночая адзінота, тады як інтанацыі мужчынскай скаргі на адзіноту сустракаюцца толькі зрэдка. Пералічыў назвы некаторых песень, у тым ліку і ў арыгінале. Працытаваў беларускага даследчыка Віктара Каратая: «Матыў самотнасці мае ў творах досыць шырокую меладычную амплітуду: ад журботнага піянісіма да магутнага фортэ, а ў ансамблевых спевах — і да крэшчэнда». Выказаў уласнае перакананне, што для беларусаў песні пра адзіноту з'яўляліся адначасова і лекамі ад яе. Без папярэджання праспяваў урывак з народнай балады:

*Усе коні варанья —
Адзін конік белагрывы.
Павёз дзевачку і к мору,
Павёз красную не ў пору.
Я цяпер іду адзін
На вазерушка Ліцеін.*

І пакуль публіка не паспела асэнсаваць раптоўнае відовішча, Ягор паўшэпам — так, як ён звычайна шаптаў што-небудзь ласкавае Марыне — прадэкламаваў пераклад урыўка на англійскую, пасля чаго з усмешкай падзякаваў усім за ўвагу. Зала грывнула воплескамі — мабыць, найгучнейшымі за ўвесь час ад пачатку канферэнцыі. Нават Марку ледзьве не запляскаў, але ўчасна ўстрымаўся, злавіўшы няўхвальны позірк жонкі. Яна не жадала ствараць нават імітацыі апладысmentaў. Мадэратар абвясціў перапынак.

Намагаючыся не выдаваць сябе, Марына паглядала на свайго колішняга каханка. Сутыкнуцца з ім у кулуарах было для яе дужа сумнеўным шчасцем. Марку таксама гэта разумеў. Ён вымеркаваў зручны момант і вывеў жоначку з залы, каб верагоднасць сустрэчы з праклятым госцем Канстанцы звесці да мінімуму. Атрымалася. Яны выйшлі ў двор і моўчкі пакročылі па ўніверсітэцкім скверыку да бюста ўсюдыіснага Авідыя.

— Ты насамрэч хацеў яму папляскаць? — парушыла цішыню яна.

— А што тут такога? — адразу не патрапіў адказаць ён.

— Сапраўды, — прагучала праз ухмылку.

— Не, ён, вядома, казёл. Але мушу прызнаць, што даклад цікавы, — запахла апраўданкамі.

— Ведаю я, як ён такія тэрміновыя даклады піша, — выпраменьвала скептыцызм Марына. — Тры-чатыры кніжкі. Вялікая бутэлька «Jack Daniel's». Дзве гадзіны дыяганальнага чытання з алоўкам пад выпіўку. А потым яшчэ столькі ж — напісанне тэксту.

Пыркэлаб хацеў сказаць, што раней і сам гэтак пісаў некаторыя работы, дзе не патрабавалася дакладных вылічэнняў, але сціснуў сквіцы, каб не прабалбатацца.

— І які ж ён усё-ткі паскуднік! — знянацку выдала Марына без надрыву і горычы, але з прыкметнай шчопаццю сарказму ў голасе. — Усе гэтыя яго інтанацыі, шэпты, усмешкі адно дзеля таго, каб здабыць прыхільнасць аўдыторыі.

— Паскуднік, але манера трымацца і прыёмчыкі для вы-
ступу мяне станоўча ўразілі.

— Ты ў адвакаты яму наняўся?

— Я ж не інквізітар, каб усюды бачыць заганы. Дый з пес-
няю добра прыдуманая. Згадзіся.

— Да твайго ведама, пане Не-Інквізітар, песню ён пра-
спяваў зусім невыпадковую. Разлічваў ударыць па мне. Зна-
чыць, ведаў, што я буду на адкрыцці. Разумееш? Ён робіць
усё, каб нагадаць мне пра тое, што я з ім зрабіла.

— Нічога ты з ім не зрабіла. Такіх выпадкаў, як ваш, сотні
тысяч, калі не мільёны. Па кароткім каханні доўгія ўздыхан-
ні. Спачатку людзі кахаюць ці думаюць, што кахаюць. Потым
нехта з закаханай пары прыходзіць да цяму, што гэта ўсё са-
мападман, замак з пяску, які не вытрымлівае выпрабавання
новымі цікавымі знаёмствамі і адкрыццём шырэйшых да-
ляглядаў. Ты сышла ад яго і сышла. Я разумею, што яму там
цяжка было, невыносна, «глыбокая яма ўнутры, і ўсё туды
гопае». Але ж колькі можна пакутаваць! Даўно б выкінуў цябе
з галавы ды знайшоў кагосьці. Дык жа не! Яму лепей калу-
пацца ў сваіх душэўных ранах і даводзіць цябе да шаленства
новымі і новымі выбрыкамі.

— І гэтага не спыніць...

— Чаму ж? Давай я дамоўлюся са сваімі старымі сябра-
мі па мотаклубе. Перастрэнуць яго дзе-небудзь. Прыродны
нораў не зменяць, але ў бубен натаўкуць так, што пасля і ду-
маць пра цябе забаіцца. Ты толькі скажы.

— Не. Ніякіх сяброў і бубнаў. Я цябе прашу. Інакш мы з та-
бой вельмі моцна пасварымся.

— Дасць гладытар зарок не сыходзіцца больш у двубоях.

— Не блазнуй, а то ў археолага ператворышся.

— У археолага? О, не! Толькі не археалогія. Археалогія —
гэта дарога наўпрост у пекла.

— Перастань, калі ласка, а то ўжо шчокі баляць стрымлі-
ваць усмешку.

— Перастаў. Але скажы, што будзе потым? Ён жа ніколі па сваёй волі не адчэпіцца.

— Адчэпіцца, калі мы знікнем.

— Ты нешта прыдумала?

— Так. Калі ўжо яму даспадобы танняя драмы, то чаму б не даць яму іх...

Марку збянтэжана глядзеў на жонку, намагаючыся адгадаць яе задуму. Тая падміргнула зваянаму Авідыю, узяла мужа за руку і павяла назад у корпус. «Вось мае настаўленні, вось нашае нівы азнакі», — не сказаў ім услед помнік, хоць, можа, яму і дужа карцела.

Наўмысна Ягор Марыну ў кулуарах не шукаў. Але і не быў цалкам безуважным. Падчас выступу ён даволі хутка вызначыў прысутнасць парачкі і неаднакроць пазіраў у сярэдзіну залы. Па жэстах і рухах угадваў няёмкасць, якую мусіла тады перажываць Марына. Гэта яго распяляла, натхняючы пераніцоўваць выступ у амаль што перформанс.

У перапынку шмат хто захацеў пазнаёміцца з ім асабіста. Нават тыя, хто раней нічога не чуў пра Беларусь або вельмі цьмяна ўяўляў, дзе знаходзіцца такая краіна эльфаў. Сярод іншых падышла і псіхалагія з Харватыі, маладая прыгожая жанчына Ядранка Іванкавіч. Што праўда, яна вытрымала паўзу, даўшы зорцы пленарнага дакладу магчымасць вызваліцца са шчыльнага атачэння мімалётных прыхільнікаў. Падышла, калі побач з ім засталася два-тры чалавекі. Назвалася. Пахваліла за выступ. Агучыла некалькі псіхалагічных катэгорый, у межах якіх можна было б разглядаць версію Ягора пра песні як сродак барацьбы рускіх з адзінотай.

— Беларусаў, — ветліва, але настойліва паправіў ён.

— А якая розніца? — трошкі здзіўлена, яўна не чакаўшы прэрэчанняў, удакладніла Ядранка.

— Паверце, розніца ёсць. Але гэта тэма для асобнай вялікай гутаркі, якую цяпер лепш не пачынаць, — Руткоўскі выдатна, як для такога моманту, захоўваў спакой. — Што да вашых заўваг па дакладзе, то абяцаю дапрацаваць свае высновы.

Для мяне ўсё ж на першым месцы археалогія, а фалькларыстыка, культуразнаўства ў цэлым ідуць за ёю следам.

— Звычайна навукоўцы з Усходняй Еўропы, абяцаючы на грунце маіх заўваг дапрацаваць высновы сваіх дакладаў, даюць зразумець, што добра было б, каб я дала колькі асабістых кансультацый. А вы чамусьці з такой мілай сур'ёзнасцю ўхіляецеся, нібыта баіцеся пакінуць унутраны бок ветру, — яе словы мерна цурчэлі гаманкім ручаём, ад якога пачынала кружыцца галава.

— Што вы маеце на ўвазе? — між кружэннем галавы і ўдаваннем збянтэжанасці Ягор выбраў апошняе, палічыўшы за лепшае не расказаць, што, згодна з беларускімі паданнямі, унутры ветру — то-бок у віхуры — можа жыць чорт.

— Не хвалюйцеся, душа мая, тут няма ніякай таямніцы, — ручай працягваў міла гаманіць. — Я нічога не маю на ўвазе. Мая дапамога палягае не ў тым, каб нешта мець на ўвазе, а ў тым, каб нешта зрабіць. Але як сабе хочаце... Скажыце лепш, хто яна?

— Выбачайце, — археолагу, у якога на міг паплыло перад вачыма, здалося, што гутарка пакандыбала ў мяшок непраходнай вулкі, і лепш было б гэтыя дудуканні акуратна згарнуць.

— Дык хто яна? — не адступала харватка, працінаючы суразмоўцу дапытлівым позіркам.

— Яна? — хаваючы няёмкасць па кішэнях, састроіў неразуменне Руткоўскі.

— Тая, што сніцца вам, і вы кладзяце падушку другім бокам, спадзеючыся, што і яна пабачыць вас у сне. Мяркую, ваш даклад адметны не толькі спевам, але і падвоеным дном. Ці не так? — жанчына атакавала заспетага ўроспудзь навукоўца з Усходняй Еўропы.

Той ажно да амарокі быў здзіўлены, сцяміўшы, што старонні чалавек здолеў лёгка яго раскусіць. Стаў аднеквацца. Цвердзіў, што псіхалагія памылілася. Адначасна паціху разглядаўся, вывіжоўваючы ў натоўпе Марыну. Усё ж хацеў зірнуць на яе зблізу. Пабачыць выраз твару. Злавіць тое, што

магло таіцца ў яе вачах. Хаця б на хвілю. Але каханай нідзе не было. Ягор пакінуў дарэмныя выглядванні і, адольваючы рэшткі нядаўняй атакі, вярнуўся да гутаркі з новай, нечакана загадкавай, знаёмкай. Ён даў сабе рады разняволіцца, зрабіўшыся люстраным рэхам яе гаманлівага ручая. Жанчыне гэта яўна імпанавала.

Марына з Марку вярнуліся напрыканцы перапынку. Заўважыўшы Ягора, яны дэманстратыўна прайшліся паблізу. І хоць звонку ён стараўся захоўваць абраную пад абставіны маску, агульны настрой усё ж перакуліўся. Пара праэдфілявала без аніякіх прывітанняў ці якіх-небудзь знакаў. Руткоўскі акурат забяўляў суразмоўку адной з дзіўных беларускіх загадак пазамінулага стагоддзя, намагаючыся адэкватна перадаць яе па-англійску:

— «Ляцеў птах чэраз божы страх, сеў на магілу: ой, божа мой мілы, не магу з табой гаварыць — мая сіла гарыць». Што за птах?

— Пчала, — Ядранка хутка знайшлася са слухным адказам, што выглядала фантастычна, бо звычайна нават беларусы не маглі даць рады гэтай загадцы.

Уражаны Ягор хацеў яе пахваліць, але жанчына ледзь прыкметна кіўнула на Марыну і пацікавілася:

— Дык гэта яна?

— Не. Ну што вы. Гэта не яна. Яе ўвогуле няма. Яна — выдумка маёй галавы, — непраўдападобна завіхляў ён, адчуваючы, як мулка яму стаяць і як яго сіла гарыць.

Ядранка не паверыла.

Пачыналася работа па секцыях. Руткоўскі і Іванкавіч меліся працаваць у розных. Каб не згубіцца пасля, псіхалагія прапанавала абмяняцца візітоўкамі і актуальнымі на час канферэнцыі кантактамі. Супраціўляцца сэнсу не было. Замацаваўшы абмен далікатным рукапацісканнем, яны разышліся.

Марына, употайкі назіраючы за імі, накручвала мужа: «Ну, што? Бачыш, я зусім яму не патрэбная! Уся гэтая гісторыя пра вечнае каханне да мяне і яго шаманскія скокі

вакол — бессаромны блеф, з дапамогай якога ён намагаецца мне адпомсціць». У нейкі міг Ягор пераняў яе позірк. Яна імгненна адварнулася да Марку і, каб не атмасфера канферэнцыі, дык з вялікай пэўнасцю палымяна абняла б яго. Ягор адрэагаваў ухмылкай і, звяраючыся з праграмай, падаўся ў аўдыторыю.

* * *

Увечары Ядранка патэлефанавала першай. Надзіва хутка яны дамовіліся пра сустрэчу і неўзабаве вячэралі на тэрасе ўтульнай кавярні, што выходзіла на мора. Гутарка, як шкельцы чарадзейнай мазаікі, складалася сама сабой. Ніводнага разу не павісала апетае дзядулем Таранціна няёмкае маўчанне. Харватка, адкінуўшы нядаўнюю велямоўнасць, расказала, чаму вырашыла прысвяціць сябе псіхалогіі. Ягор правільна здагадаўся, што ў яе выбары не абышлося без драматычнай школьнай гісторыі. Яна пахваліла яго за праніклінасць і апавяла сапраўды даволі сумную гісторыю сваёй аднакласніцы, якую цкавалі астатнія вучні, а Ядранка змагла ёй дапамагчы.

— А чаму вы сталі археолагам? — пераняла эстафету жанчына.

— У мяне менш драматычна, — з усмешкай папярэдзіў ён.

— Дайце паспрабую адгадаць, — не зводзячы з яго вачэй, папрасіла суразмоўніца. — Можа, у дзяцінстве корпаліся ў гародчыку і знайшлі старажытную манету ці нават рыцарскія даспехі?

— У гародчыку я звычайна выкопваў толькі бульбу, — стэрэатыпна пажартаваў беларус. — Ніякія старажытнасці, апроч леташніх гнілякоў, мне там не трапіліся.

— Дык што ж тады паўплывала на выбар?

— Прыйшоў я ва ўніверсітэт дакументы падаваць. Зайшоў у прыёмную камісію і спытаў, на які факультэт паступае больш за ўсё прыгожых дзяўчат. Мне казалі, што прыгожых

дзяўчат хапае на розных факультэтах, але чамусьці прапанавалі філалагічны. Маўляў, буду там сярод красунь, як кот каля смятаны. Але з мовамі ў мяне на той час было горшчым пасрэдна. Таму, пакруціўшы розныя варыянты, давялося абраць гістарычны факультэт. Пагатоў, акурат тады падаваць дакументы на гістфак прыйшла дзяўчына неверагоднай прыгажосці. Гэты збег абставін і вызначыў мой выбар. Толькі не пішыце пра гэта нідзе.

— Мне здаецца, што ў вашым апаведзе праўда і выдумка вагаюцца ў суадносінах сорок на шэсцьдзясят. Так?

Мужчына глядзеў на яе смяшлівыя іскрынікі ў вачах і баяўся, што не вытрымае. І лёгкасьць гутаркі, і атмасфера прыемна ўзрушвалі яго. Але ад усведамлення гэтае прыемнасці мурашкі забегалі па скуры і зрабілася страшна. Страшна паддацца спакусе. Страшна зрабіць недакладны крок. Страшна выйсці на тое, што завецца закаханасцю.

— Ваша праўда, — насуперак усяму згадзіўся ён. — Гісторыя майго паступлення — нібы міф. Шмат фантастычных рыс. Але ёсць і праўда. Калі сцісла, то я сапраўды паступіў на гістфак праз дзяўчыну.

— Цудоўна. Але ж гэта яўна не тая, на якую я вам сёння кіўнула? Сённяшня значна маладзейшая. І вось яна зводзіць з глузду выдатнага беларускага археолага і адметнага спевака. Не хочаце паразмаўляць са спецыялісткай у псіхалогіі пра сваё няшчаснае каханне?

Вострым бусаком пытанне зачাপіла Ягора. Але ён ізноў не паказаў выгляду, канвертуючы пачутае ў жартачкі.

— Ды якое няшчаснае каханне! — падключаючы лёгкую артылерыю сваёй абаяльнасці, сцішана выгукнуў ён. — У мяне ўсё добра. У Гомелі жонка і палюбоўніца чакаюць.

— Галоўнае не паблытаць, хто з іх хто, — не даўшы веры яго словам, пакеплівала Іванкавіч.

Яны засмяяліся. Засмяяліся, як старыя добрыя сябры. Гэты смех нават здолеў на нейкі час утаймаваць хісткі ўнутраны страх Руткоўскага.

— На ваш погляд, якая псіхалагічная праблема найбольш уласцівая беларусам? — перапыніўшы смех, раптоўна змяніла тэму жанчына. — Толькі не кажыце, што адзінота...

— Сіндром татальнай адзіноты да нас яшчэ не дабраўся, — беларус з удзячнасцю перайшоў на новую хвалю гутаркі. — А нашай праблемай, пэўна, ёсць тое, што мы не ўмеем добра камунікаваць.

— Бавячы сённяшні вечар з вамі, я наўрад ці магу пагадзіцца з такім сцверджаннем.

— Ды ў нас нават няма свайго ёмістага слова для абазначэння гэтага. У рускіх — «общение». Ва ўкраінцаў — «спілкування». І там, і там наўпрост спасылка на пэўную еднасць людзей. А ў нас у афіцыйным моўным стандарце гэта называецца «зносiны». Нібыта мы мусiм у час камунікавання «зносiць», то бок трываць, цярпець адно аднаго...

— І як вам мяне «зносiць» сёння? — пацікавілася Ядранка, уставіўшы ў сваю англамоўную рэпліку толькі што пачуты беларускі дзеяслоў.

— Дзякуй, з вамі файна, — стрымана прашамацеў Ягор, каб крый божа не нагаварыць лішніх кампліментаў.

— Дзякуй, і мне з вамі таксама.

Яны расплаціліся за вячэру і выйшлі з кавярні. Нягледзячы на позні час, людзей на вуліцы было шмат — шпацыравалі, размаўлялі, весяліліся. Беларус і харватка ішлі моўчкі. Ён не ведаў, што рабіць далей. Яна ж не давала зразумець, чым сёння ўсё павінна скончыцца. Найлепшым варыянтам для яго было б вяртанне ў гатэль, поціск рукі ці, што горай, лёгкія абдымкі на развітанне — і кожны разбягаецца па сваіх нумарах.

— А ў Беларусі ёсць мора? — абарвала цішыню жанчына. — Мне сорамна, але я так кепска ведаю геаграфію...

— Няма ў нас мора. Азёры ёсць. Прыгожыя. Але не самыя вялікія...

— Шкада, што няма. Я сама на Адрыятыцы нарадзілася. Мяне бацькі і назвалі Ядранкай у гонар Адрыятычнага мора. Вельмі яго люблю. Там столькі цудоўных мясцін! Каб былі мы

цяпер у мяне на радзіме, я абавязкова паказала б вам парачку... Хаця і тут ёсць сваё хараство...

— Я ведаю. Сам учора блукаў па прыгожым куточку ўзбярэжжа.

— Слухайце, у вас жа заўтра секцыя, як і ў нас, з дзесяці гадзін?

— Так. І што?

— Хадзем.

Яна схапіла спадарожніка за руку і павабіла за сабой. Для яго гэта было поўнай нечаканасцю, але ўпарціцца ён не стаў, адно папытаўшы:

— Сербкі ўсе такія рамантычныя?

— Харваткі, — крыху збянтэжылася жанчына.

— А якая розніца? — Ягор паўтарыў яе словы з размовы ў кулуарах канферэнцыі.

— Залічана, — скеміўшы, што беларус цішком узяў рэванш, пасміхнулася яна.

Не адпускаючы яго рукі, Ядранка працягвала імкліва ісці. Ішла, нібы ўжо сто разоў хадзіла гэтымі сцежкамі. Скончылася набярэжняя. Колькі хвілін яны шыбавалі ўздоўж парослага хмызняком схілу. Потым павадырка заповоліла хаду і збочыла на ледзь прыкметную сцяжынку, якая праз зараснік вяла да мора. І толькі тады, калі да марскіх хваль засталася *тры крокі й два прыскокі*, яе поціск аслаб і Ягор неўзабаве вызваліўся. Гарэзліва смеючыся, жанчына скінула з сябе адзенне і пабегла ў мора. Яна здавалася вельмі шчаслівай і неверагодна свабоднай. Плёскаючыся ў вадзе, працягвала смяяцца. Заклікала не саромецца і далучацца да яе. Гучна спявала песню на сваёй роднай мове. З усіх слоў Руткоўскі здолеў разабраць толькі некалькі — штосьці пра «srce Balkansko i more Jadransko».

«А нічога, што гэта Чорнае мора, шаляніца?» — гізаваў у думках мужчына, але ўсё адно захоплена пазіраў і слухаў. Можа, яму і хацелася б далучыцца да гэтага шчасця, адчуць гэтую свабоду, але даймалі змеі тысячы сумневаў. Яна ж

не сунімалася і клікала зноў і зноў. Урэшце ён наважыўся пераступіць праз свае ваганні. Зняў і кінуў долу майку. Ды наступны рух зрабіць ужо не здолеў — нехта, бясшумна падабраўшыся ззаду, ударыў яго па патыліцы. У вачах пацямнала — Ягор знепрытомнеў.

2

Знадворныя камеры не працавалі ад самага пачатку буры. Дакладней, іх давялося вымкнуць, бо з гэтае авечкі нат касмыля воўны не было — аб'ектывы цалкам засыпала пылам у першы ж дзень непагадзі. Столькі ж карысці мелі ад «сланечнікаў» — сонечных батарэй. Адно ветракі заставаліся непадуладнымі стыхіі і выдавалі чаканую долю электрычнасці.

Бура не спынялася вось ужо колькі тутэйшых месяцаў. Актыўная яе фаза, як выглядала, мінула. Аднак бясконцыя масы пылу, узнятага магутнымі вятрамі, што ўвесну прыйшлі з полюсаў, працягвалі лунаць над паверхняй. Покрыва, утворанае пылам, мяркуючы па ўсім, ахінула цэлую планету. Прынамсі, так сказала Марына, а ў Ягора не было прычын не верыць ёй як больш абазнанай у выбрыках мясцовага клімату.

Пылавая бура, не нашкодзіўшы базе, шкодзіла ў іншым. Яна стварыла дабрадайнаю глебу для парасткаў псіхалагічнага дыскамфорту. Краявіды за шклом ілюмінатараў і ў пагоду нельга было назваць выбітнымі. З надыходам жа непагадзі не засталася і гэтага — ілюмінатары змушана схавалі ў браню. Пра выезды на цяжка-ці легкавозе давялося забыць. Пра выходы, нават і па ўсіх правілах бяспекі, і пагатоў не пачыналі гаворкі. Мусілі засяродзіцца на «хатніх справах». Горы, даліны, кратары — гэта ўсё, вядома, добра. Але догляд саду і агарода, пад якія аддалі некалькі адсекаў, быў больш карысным і жыццёва важным, чым летуценная прага даследавання наваколля. Яно і слушна, бо камянямі і пародамі ў разе патрэбы не наясіся, шуканы мінерал у рот

не пакладзеш! Разважаючы пра гэта, Руткоўскі падышоў да часова «аслеплага» ілюмінатара. Пастаяўшы з хвіліну ў роздуме, ён набраў на аўтаномным пульце завучаную камбінацыю лічбаў, каб злёгка прачыніць «аканіцы» — як ён называў браніраваныя шчыты. Шчыты павольна, калі не сказаць гультаявата, рассунуліся, вызваліўшы вузенькую палоску тоўстага шкла. Ягор адразу ж прыліп да яго ў спадзеве ўбачыць ужо знаёмую частку даліны. Аднак нічога, акрамя клубоў пылу, выглядзець не атрымалася. Мужчына расчаравана ўздыхнуў і вярнуў «аканіцы» на месца.

— Што ты там робіш? — па гучнай сувязі пачуўся бадзёры голас Марыны. — Зноў каля морайка пагоданькі жджэш?

— Кшталту таго, — азваўся ён і дадаў па-ўкраінску: — Ніч безмежна і пуста.

— Гэта з «Океана Ельзи»? — не пазнала яна.

— Не. Гэта з «Плачу Єремій».

— Ягорка, ты толькі сам не плач, а то, крыў божа, даліны Марынэра ў акіян ператворыш, — гуліва прашчабятала жанчына. — Я разумею, што табе карціць пакорпацца ў грунце, каб адшукаць сляды спачылых у неварачі цывілізацый. Але патрывай ужо. Паводле маіх разлікаў, пыл асядзе месяцы праз два. Тады выб'ём мы з табой дарожачку хоць у воласць Кідонію, хоць на кратар Вікторыю.

— *«Давай праедземся разам па венах гісторыі. Я пакажу табе, як бог засынае на працы»*, — адгукнуўся Руткоўскі яшчэ адной непазнавальнай для каханкі цытатай.

— Я пагаджуся, — мудра не стала перапытваць яна. — Праўда, гэтага чарцяку Варгіна давядзецца з сабой браць. Гэта ж атрымаецца, нібыта мы ў выправу збіраемся. А яго тут, сам ведаеш, і на адзін дзень пакідаць без нагляду нельга. Суседку ж не папросіш паклапаціцца. І ключы не пакінеш...

З рэпрадуктара пачулася каціная курна.

— Чуе гад, што пра яго размова, — павесялеўшы, заўважыў Руткоўскі. — *«Каток гуляе — ручкі спрытна ловіць ён»*. Можна, мы за гэтыя два месяцы яму скафандр пашыем?

— Ага. Залатымі ніткамі са срэбнымі кутасамі, — скрозь смех адказала Марына. — Абыдзеца ён без скафандра. Калі што якое, то ёсць смарт-бокс. Куды трэба, перанясём. Прагулянка за межамі базы і марсаходаў не для яго. Адурэе ад нечаканых уражанняў.

— Мне дык здаецца, што ён ужо даўно адурэў і без прагулянак.

— Можна, без прагулянак і адурэў?

— Самая вялікая прагулянка ў яго жыцці ўжо адбылася. Не так часта кашэчыя на Марс трапляюць.

— Дый людзячыя таксама... — са знарочыстым сумам, нібыта сама толькі што не дакарала каханага за тужлівыя ноткі, нагадала жанчына.

— Не пачынай, Гваздулька, — Ягору муляла вяртанне да тэмы, якую неаднакроць абмяркоўвалі ледзьве не ад моманту пасадкі. Не хацелася прызнавацца, што Марына неабачліва пераблытала з тужлівасцю яго рамантычны настрой.

— Не пачынаю, Руткенберг, — выдыхнула яна з кволым намёкам на ўсмешку і тут жа дадала: — Хадзем лепш абедаць. Усё гатова.

— Ты абяцала нешта незвычайнае, — узрадавана ўспомніў мужчына.

— Незвычайнае для гэтых краёў, — раздобрылася каханая туманнай падказкай.

— Боршч? — нясмела дапусціў ён.

— Боршч, — не вырабляючыся, пацвердзіла яна.

— Боршч! Якая ж ты малайчынка! — усцешана прапяў ён, мала не пайшоўшы ў скокі.

— Стараюся, — з дробачкай надбальства на лусце гонару кінула Марына і прыспешыла: — Толькі не затрымлівайся, а то Варгін дае зразумець, што цалкам згодны ўмалёгаць і тваю порцыю. Ён на такія справы звер бягомы.

— Перадай Варгіну, што за оныя неряды боки бываюць мяты, — агучыў Ягор жартаўлівую пагрозу на старасвецкі манер і скіраваўся ў кухонны адсек, усцешана напяваючы

знячэўку прыгаданыя радкі часоў згасання беларуска-ўкраінскага барока:

*То-то боршч сыты,
То-то страва любя,
Вазьмі ліш да пакушай,
Аж зліпаецца губа!*

Каб яшчэ некалькі гадоў таму Руткоўскаму казалі, што з'яўленне баршчу на стале ён будзе ўспрымаць як сапраўднае свята, ён наўрад ці паверыў бы. Страва ж штодзённая! Але жыццё перайначылася.

Вялізныя складскія адсекі былі шчыльна наладаваныя рознага кшталту прадуктамі. З разліку, каб каманда з трыццаці чалавек з добрым апетытам не галадала, прынамсі, сем зямных гадоў. Аднак для прыгатавання баршчу поўнага набору прадуктаў на складах чамусьці не было. Добра, што хоць у «эліках» — элеватарных адсеках — адшукалася насенне буракоў. Калі вырашылі разбіць агарод, Марына прытаіла, што колькі градак пакінула акурат пад буракі. Ён жа зразумеў гэта пазней, калі ўбачыў бацвінне. Ад радасці нават падхапіў каханую на рукі, кружыўся з ёю і ў батлейкавым буянстве паўтараў: «Так, бацвіннікі мы! Так, баршчажэры!»

Зайшоўшы ў кухонны адсек, Ягор не прамінуў пацалаваць чараўніцу і прыгразіць кулаком хціваму катэ. Апошні па-гаспадарску віўся побач і бесцырымонна зіркаў на людзей, не ўхваляючы іх пяшчот.

— Падлізнік, — адрываючыся ад вуснаў Ягора, незласліва буркнула Марына і наказала яму абдзімаць рукі ды сядзець за стол.

— І не аднойчы табе гэта даказаў. Але не стамлюся паўтараць. І сёначы таксама, — як той кот, завуркатаў мужчына.

Жанчына цыкнула, наўмысля няўхвальна пакруціла галавой і, заружавеўшы, узялася за галеркі.

Абедалі яны звычайна тут жа, на кухні, седзячы з краю доўгага стала, разлічанага на вялікую каманду. Не разумелі, праўда, як меркаваныя трыццаць чалавек маглі б тут змясціцца. Толькі ў святочныя дні стол накрываўся ў кают-кампаніі. І хоць Ягор абвясціў з'яўленне баршчу ў іх меню святам, пераносіць абед у іншае памяшканне ўстрымаліся. Еў ён з вялізным апетытам. Марына крадком назірала, як ззяе ад задавальнення яго твар. У нейкі момант ёй здалося, што з усіх эмацыйных адценняў, якімі адгукалася аблічча каханага, можна скласці цэлую сімфонію.

Яго задавальненне было шчырым. Так, гэты боршч шмат чым адрозніваўся ад тых баршчоў, якія пашчасціла пакаштаваць яшчэ на Зямлі. Зямлянін цудоўна ведаў, што вада згенераваная, што мяса часткова з кансерваў, часткова соевае, што смятана з парашку, а гародніна, хоць і свая, але вырасла за сотні мільёнаў кіламетраў ад натуральнага для сябе асяроддзя. Але прыўзнятасці настрою нічога з гэтага не падбівала. «*Damn fine borscht!*»

Ягор міжволі ўспамінаў адзіны няпоўны зямны год, калі яны з Марынай часта жылі разам. Баршчоў, якімі частавала яго каханая, забыць было папросту немагчыма. Падзякаваўшы, ён нагадаў ёй пра *той час і пра тых баршчы*. Яна памятала. Яна ўсё памятала. Можа, і хацела ў бяспасці, якое пачалося на ірландскіх сунічных палях, шмат чаго забыць, выкрасліць з памяці. Але ж яно нікуды не знікла. Абтаптанае і адштурхнутае, захоўвалася ў аддаленых кутках лабірынта яе душы. Захоўвалася, каб у спрыяльных умовах вярнуцца і расквітнець.

Пасля таго, як Ягор і Марына засталіся на Марсе толькі ўдваіх, пасля таго, як Марына змагла пераацаніць становішча, старое пачуццё ўспыхнула наноў і, насуперак нядаўнім забабонам, здолела зайграць неймаверна яркімі фарбамі. Колькі яны потым ні думалі, колькі ні абмяркоўвалі ўвесь цуг падзей, выснова атрымлівалася адна: гэтае вяртанне магло адбыцца толькі тут і толькі ў выніку таго пагібельнага збегу

абставін, які вырашыў, каму жыць, а каму паміраць. Руткоўскі, праўда, па-ранейшаму лічыў гэта наканаванасцю, але не хацеў навізваць каханай пугы свайго меркавання. Зрэшты, тут для іх не існавала забароненых тэм. І калі з вуснаў *мілай Гваздзюлькі* вырываліся фразы накшталт «як казаў Марку» або «мы з мужам у Марсэлі палюбілі адну кавярню», *пан Руткенберг* не крывіў твар, не ўсчынаў сваркі, не прасіў пазбавіць яго падобных згадак. Разам з тым, Марына так і не змагла закрыць адно пытанне, якое даймала Ягора столькі гадоў...

— Я вась аднаго не магу ўцяміць: чаму сярод прыпасаў няма кансерваваных ці сушаных буракоў, — пасля абеду абураўся Руткоўскі, пацягваючы вітамінную сумесь.

— А чым табе свежыя не падабаюцца?

— Ды ўсім падабаюцца. І дзякуй табе яшчэ раз, маё сонейка, — прэтэнзій да каханай ён не меў. — Але мне цяжка спасцігнуць логіку арганізатараў палёту. Калі мне казалі, што я прайшоў адбор, то далі цэлы стос паперак. Добра помню, што ў адной былі пытанні пра гастронамічныя ўпадабанні. Я напісаў, што люблю боршч. Яны там увогуле чыталі гэтыя анкеты? Ці пхалі ўсё ў харчовыя адсекі наўздагад?

— Слухай, з гэтым адборам столькі ўсяго дзіўнага, што я не разумею, чаму ты дагэтуль загуды даеш, — Марына не прасяклася яго клопатам. — Абураешся, што не паклалі на склад буракоў, але спакойна ставішся да таго, што адбор ты прайшоў пад чужым прозвішчам, з прыдуманай біяграфіяй і фальшывай прафесіяй.

Ягор хацеў нешта сказаць, але замоўк на паўслове. Знадворку пачуўся прыглушаны грукат. Нешта з амаль дасканалым рытмам стукалася аб корпус аднаго з аддаленых адсекаў базы.